

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

3-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Sh.D.Xonbabayev

Bo'lajak o'qituvchilarni o'quvchilarda milliy va umummadaniy kompetensiyalarni rivojlantirishga tayyorlashning tarkibiy tuzilishi va yo'nalishlari227

M.S.Xoshimov

Boshlang'ich sinf o'quvchilarini xalq o'yinlari orqali kommunikativ kompetentligini takomillashtirishning metodologik asoslari231

IQTISODIYOT

X.X.Bozarov

Kichik biznes subyektlarida iqtisodiy inqirozga qarshi kurashish strategiyasini takomillashtirish235

U.X.Gulmatov

O'zbekiston milliy transport tizimining iqtisodiy asoslari.....239

FALSAFA

M.M.Abduraxmonova, D.O.Akramov

Umumta'lim maktablarida xavf guruhidagi oila farzandlarini ijtimoiylashuvida mahalla ijtimoiy xodimining ahamiyati.....246

Q.Sulaymonov

O'rta asr Islom Sharqi allomalarining gnoseologik va teologik qarashlarining qiyosiy induksiyasi253

X.A.Yulbarsova

Integrativ yondashuv asosida bo'lajak sotsiologlarda ijtimoiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari.....258

I.A.Asatulloev

Alfred Adlarning qalb konsepsiyasida inson kamolotining ijtimoiy omillar bilan shartlanganligi.....264

I.A.Suvanov

Axborot jamiyatida insonni kutayotgan yangi muammolar xususida ayrim mulohazalar268

M.Y.Ergashov, Z.I.Narziyev

Qomusiy alloma Abu Bakr Muhammad Zakariyo ar-Roziyning ma'naviy va ilmiy merosi.....273

M.K.Soipova

Yoshlar dunyoqarashini shakllantirishda fan va islom qadriyatlarini tushunchasining mazmun mohiyati.....277

I.B.Toshpo'latov

Jamiyat taraqqiyotida filantropik harakatning ahamiyati.....281

З.С.Касимова

Цифровизация и гуманитарное образование: сотрудничество и инновации284

SIYOSAT

Z.Sh.Turg'unboyev

O'zbekiston Respublikasining Afg'onistondagi ijtimoiy-siyosiy vaziyatni mo'tadillashtirishda xalqaro maydondagi tashabbuslari.....290

O'.N.Ahmedova

Davlat va jamiyat boshqaruvida rahbar kadrlar ma'naviyatini yuksaltirish zarurati.....296

M.T.Musayev

Globalashuv sharoitida missionerlikning ijtimoiy-siyosiy munosabatlarga ta'siri.....300

G.S.Ro'ziyeva

Madaniyat va milliy xavfsizlik sohasida davlat siyosatini belgilashning o'ziga xosligi305

TARIX

B.X.Matboboyev, A.A.Aloxunov

O'zbek-Xitoy qo'shma xalqaro arxeologik ekspeditsiyasining Mingtepa shahar xarobasida olib borgan ilmiy izlanishlari natijalari xususida311

J.Sultonov

Chingizxonning markazlashgan davlatga asos solishida ittifoqchilik va diplomatiyaning roli....318

X.X.Azimov

Qadimgi Xitoy manbalarida Usun davlati.....329

J.Z.Axmedov

UO‘K: 334.012.64:338.124:658.011:658.5

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA IQTISODIY INQIROZGA QARSHI KURASHISH STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH**СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ СТРАТЕГИИ БОРЬБЫ С ЭКОНОМИЧЕСКИМ КРИЗИСОМ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ МАЛОГО БИЗНЕСА****IMPROVING THE STRATEGY FOR FIGHTING AGAINST THE ECONOMIC CRISIS IN SMALL BUSINESS ENTITIES****Bozarov Xayrullo Xayitbayevich****Annotatsiya**

Mazkur maqolada kichik biznes subyektlarida iqtisodiy inqirozga qarshi kurashish strategiyasini takomillashtirish jarayonida olib borilayotgan islohotlar, xususan, O‘zbekistonda kichik biznes subyektlarining iqtisodiy inqirozga qarshi kurashish strategiyasini takomillashtirishda ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish, respublika mintaqalarining tabiiy hamda iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, yangi ish o‘rinlarini shakllantirish, ishlab chiqarishni mahalliyashtirish bo‘yicha maqsadli chora-tadbirlar ishlab chiqilganligi atrohlicha tahlil etilgan.

Аннотация

В данной статье реформы, проводимые в процессе совершенствования стратегии борьбы с экономическим кризисом в субъектах малого предпринимательства, в частности, дальнейшее развитие производственной и социальной инфраструктуры, эффективное использование природно-экономического потенциала регионов республики, новая работа по совершенствованию стратегии борьбы с экономическим кризисом субъектов малого предпринимательства в Узбекистане. Подробно проанализировано, что разработаны адресные меры по формированию и локализации производства.

Abstrac

In this article, the reforms carried out in the process of improving the strategy of combating the economic crisis in small business entities, in particular, the further development of production and social infrastructure, the effective use of the natural and economic potential of the republic's regions, new work in improving the strategy of combating the economic crisis of small business entities in Uzbekistan It has been analyzed in detail that targeted measures have been developed for the formation and localization of production.

Kalit so‘zlar: kichik biznes subyektlari, xo‘jalik subyekti, tadbikorlik subyektlari, ta‘sirchan mexanizm

Ключевые слова: субъекты малого предпринимательства, хозяйствующий субъект, субъекты предпринимательства, механизм влияния

Key words: small business entities, economic entity, entrepreneurial entities, influential mechanism

KIRISH

Jahon mamlakatlarida kichik biznes nafaqat foyda olish maqsadida faoliyat yuritadigan xo‘jalik subyekti, shu bilan birga, jamiyatdagi turli ijtimoiy muammolarning yechimi bo‘yicha zarur vosita sifatida ham e‘tirof etilmoqda. “Jahon iqtisodiyotida jami tovarlar va xizmatlar eksportining 55 foizi, innovatsion mahsulotlarning 35 foizi, soliq tushumlarining 23 foizi, band bo‘lgan aholining 60 foizdan ko‘prog‘i kichik biznes subyektlari hissasiga to‘g‘ri keladi”²⁰. Bu esa, mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish istiqbollarini, jumladan inqirozga qarshi kurashish strategiyasini ishlab chiqishda kichik biznes imkoniyatlaridan yanada samaraliroq foydalanish zaruratini keltirib chiqarmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Dunyoda kichik biznes subyektlarida iqtisodiy inqirozga qarshi kurashish strategiyasining metodologik-uslubiy asoslarini takomillashtirishda kichik biznes subyektlari salohiyatidan milliy raqobatbardoshlikni oshirish vositasi sifatida foydalanishga yo‘naltirilgan ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Kichik biznes subyektlari faoliyatini davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning ta‘sirchan

²⁰ Лю Сяомэй. Малый и средний бизнес в условиях глобализации мировой экономики. <https://cyberleninka.ru/article/n/malyy-i-sredniy-biznes-v-usloviyah-globalizatsii-mirovoy-ekonomiki>

mexanizmlarini yaratish va raqamli platformalarga o'tkazish, faoliyat ixtisoslashuvini hisobga olgan holda kichik biznes subyektlari uchun qulay shart-sharoit yaratish, kichik biznes subyektlarining tashabbus va faolligini ta'minlovchi iqtisodiy mexanizmlarni yo'lga qo'yish, kichik biznes subyektlari faoliyatini jadallashtirish orqali mamlakatda aholi turmush darajasini yaxshilash, yangi ish o'rinlarini yaratish, iqtisodiy o'sish sur'atlarini oshirish, innovatsion g'oyalar va texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etish, iqtisodiyotda raqobat muhitini shakllantirish imkoniyatlarini ochib berish bu boradagi muhim tadqiqot yo'nalishlaridan hisoblanadi.

O'zbekistonda kichik biznes subyektlarida iqtisodiy inqirozga qarshi kurashish strategiyasini takomillashtirishda ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish, respublika mintaqalarining tabiiy hamda iqtisodiy salohiyatidan samarali foydalanish, yangi ish o'rinlarini shakllantirish, ishlab chiqarishni mahalliyashtirish bo'yicha maqsadli chora-tadbirlar ishlab chiqilmoqda. Mamlakatda ushbu chora-tadbirlarning izchil amalga oshirilishi natijasida "...o'tgan yili pandemiya davrida to'qimachilik korxonalariga eksporddan valyuta tushumini kutmasdan, qo'shilgan qiymat solig'ini qaytarib berish tartibi amalga o'z samarasini berdi"[2]. Bu sohada Yangi O'zbekiston strategiyasini amalga oshirishda kichik biznes subyektlarida mahsulot ishlab chiqarishni kengaytirish, ijtimoiy infratuzilmani yanada rivojlantirish, tadbirkorlik subyektlarini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash va soha rivojlanishini har tomonlama ilmiy tadqiq etishning dolzarbligi oshib bormoqda.

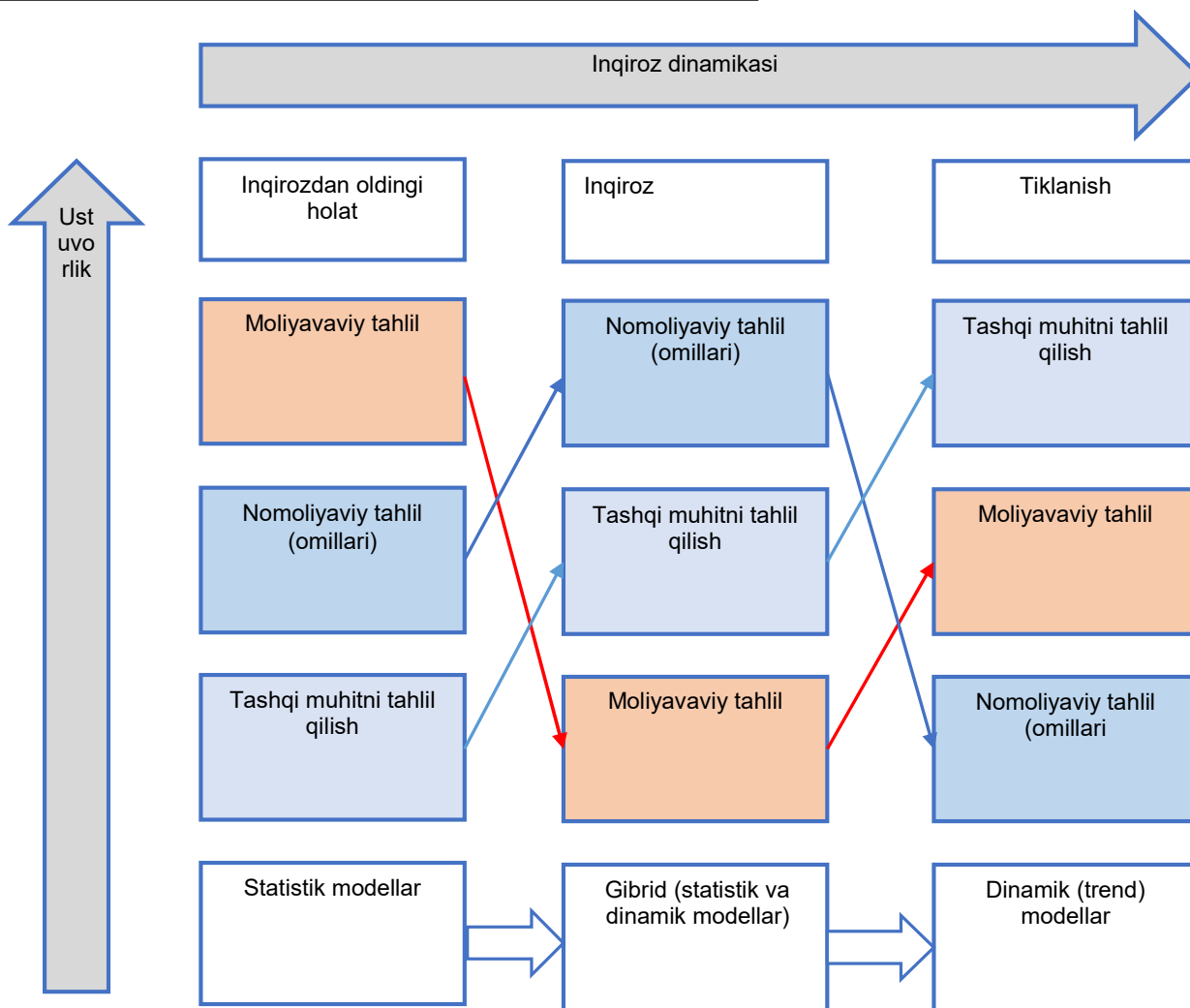
NATIJALAR VA MUHOKAMA

Tahlil qilinishi kerak bo'lgan omillarni o'rganar ekanmiz, biz ichki omillar allaqachon moliyaviy modelda baholanganligini qayd etamiz. Va biz inqirozdan oldin ham muammolarga olib kelgan omillarni tahlildan chiqarib tashlashga harakat qilamiz. Amalda bunday vaziyat yuzaga kelishi imkoni yo'qligini tushunsak-da, bu yondashuvni diagnostika doirasida amalga oshirishga harakat qilamiz.

Inqirozni yuzaga kelishi tahlili inqirozning belgilarini u o'tkir fazaga kirishidan oldin aniqlash imkonini berishi bilan bog'liq. Hozirgi pandemiya inqirozi uchun, masalan, muayyan kichik biznes uchun inqirozning yuzaga kelishi bosqichi "harakatsizlik"ning boshlanishini kutish vaqtini o'z ichiga oladi, "harakatsizlik" esa bir zumda o'tkir bosqichga olib keladi. SHuni ta'kidlash kerakki, hozirgi inqiroz sharoitida nomoliyaviy diagnostikaning roli moliyaviy diagnostikaning rolidan sezilarli darajada oshadi, bu quyidagi 1-rasmda aks ettirilgan.

Inqirozning ushbu bosqichida biznes samaradorligi ko'rsatkichlarining profilaktik tahlilini o'tkazgandan so'ng, inqirozga qarshi chora-tadbirlar rejasini ishlab chiqish mumkin. SHu bois, ushbu bosqichda inqirozli vaziyat yuzasidan tahlil o'tkazish muhimdir.

Yuqori darajadagi inqiroz davrida ko'rilgan barcha zararni tiklash imkoniyati yo'q, zarar hajmi esa inqirozni boshqarish imkoniyatini belgilab beradi – shu bois ushbu bosqichda korxonalar tuzilmasining buzilish ehtimoli katta. Aynan shuning uchun ushbu bosqichda operativ boshqaruvni joriy ma'lumotlarga asoslangan va tashqi muhitning o'zgarishi omillarini hisobga olgan holda amalga oshirish talab etiladi. To'g'ri javob choralari va qat'iy rejalashtirilgan harakatlar uning oqibatlarini yumshatish va bankrotlikning oldini olish imkonini beradi.

1-rasm. Kichik biznes subyektlarida inqirozning turli davrida modellarni qo'llash matritsasi

Inqirozning sabablari tahlil qilingach, ta'kidlash mumkinki, inqirozli vaziyatlarni kuzatish modeli har qanday korxonada qo'llanilishi kerak. Inqirozni tahlil qilish orqali himoyaga asoslangan strategiyani qo'llash kerakmi yoki hujumga asoslanganinimi, tushunish mumkin. SHunday qilib, tahlil tizimida uchta asosiy talab ko'rsatilgan: inqirozni mavjud deb qabul qilish; olingan natijalarning ishonchiligi; jarayonning uzluksizligini tahlil qilish.

O'zbekistonda inqirozning salbiy oqibatlarini yumshatish maqsadida aholi, iqtisodiyot tarmoqlari va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan iqtisodiy choralarining jami qiymati 32,3 trln. so'mdan ortiqni tashkil etdi. Bundan tashqari, mamlakatda iqtisodiy faollikni oshirishga, aholini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashga, byudjet xarajatlarini maqbullashtirishga va eng katta ta'sirga uchragan sohalarni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan boshqa choralarini amalga oshirish belgilandi. 500 mingdan ortiq tadbirkorlik subyektlari va 8 million nafardan ziyod fuqaro 30 trln. so'mga yaqin yoki qariyb 3 mlrd. AQSH dollari (YaIMning 6 foizi) miqdorida imtiyoz va preferentsiyalar olgan[3]. O'zbekistonda inqiroz qarshi kurashish va uning salbiy ta'sirini yumshatish maqsadida 4 ta yo'nalishda choratadbirlar amalga oshirildi:[4]

1. Umumiy iqtisodiy chora tadbirlar;
2. Aholini ijtimoiy qo'llabquvvatlash choratadbirlari;
3. Tadbirkorlikni qo'llabquvvatlash chora tadbirlari;
4. Eng ko'p ta'sir ko'rgan sohalarni qo'llab-quvvatlash choralari.

Inqiroz davrida kichik biznesni rivojlantirish dasturlari tizimini solishtirib, kichik biznesning imkoniyatlari yetarli darajada baholanmagan, degan xulosaga kelish mumkin. Mamlakatlar tomonidan yanada ko'proq yordam berilganida va qo'llab-quvvatlanganida edi, inqirozli vaziyatdan

iqtisodiyotni olib chiqish imkoni ko'proq bo'lardi. SHu bois kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni takomillashtirish bo'yicha chora-tadbirlarni ko'rib chiqish muhim masala hisoblanadi. O'zbekistonda kichik biznesni qo'llab-quvvatlashni quyidagi yo'nalishlarda amalga oshirish mumkin:

1. Kichik biznesni rivojlantirish va qo'llab-quvvatlashda mavjud xorijiy tajribadan foydalanish shuningdek, hududlar o'rtasida tajriba almashish, qo'llab-quvvatlashning eng samarali choralari tanlash kerak.

2. Dotatsiyadagi hududlarda kichik biznesni qo'llab-quvvatlash uchun respublika byudjetidan mintaqalarda ichki iqtisodiyotni rivojlantirish uchun ko'proq mablag' ajratish lozim.

3. Aholining tadbirkorlik savodxonligini oshirish. Bu o'z navbatida qobiliyatli odamlarni ko'proq topish imkonini beradi. Fuqarolarning moliyaviy savodxonligini maktab yoshidan boshlab rivojlantirish.

4. Iqtisodiy ahvoli og'ir bo'lgan hududlarda tadbirkorlik faoliyatini boshlagan tadbirkorlar uchun kreditlar bo'yicha past foiz stavkalari berish, binolar va maydonlarni ijaraga olishda imtiyozlar berish lozim.

5. Zarur infratuzilmani rivojlantirish. Infratuzilma bilan bog'liq muammo mamlakatning ko'plab hududlarida jiddiy tus olgan, sifatli infratuzilma yo'qligi sababli ko'plab tadbirkorlar o'ylagan loyihalarini amalga oshira olmaydilar.

6. Kichik biznesni rivojlantirish bo'yicha qabul qilingan va amaldagi dasturlar to'g'risida ishbilarmonlik muhiti vakillarini xabardor qilish. Kichik biznes vakillarining ko'pchiligi davlat tomonidan kichik tadbirkorlik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun yaratilayotgan imkoniyatlardan bexabar.

7. Tekshiruvlar tizimini soddalashtirish va nazorat qiluvchi organlar sonini qisqartirish. Tekshiruvlar va ularni o'tkazish shartlarini tadbirkorlar uchun shaffofroq qilish zarur. Nazorat qiluvchi organlarning tadbirkorlik faoliyatiga yukini, o'tkazilayotgan tekshiruvlar sonini kamaytirish muhim. Tekshiruvlarni amalga oshirish jarayonida korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlarini ishlab chiqish zarur.

8. Qo'llab-quvvatlash choralari uzluksiz bo'lishi kerak. Ijobiy natijaga erishish uchun qo'llab-quvvatlash choralari doimiy ravishda amalga oshirilishi kerak. Yangi tadbirkor qo'llab-quvvatlash choralari nafaqat hozirgi paytda, balki kelajakka ham tayanishi kerak.

XULOSA

Iqtisodiy inqiroz davrida byudjet daromadlarining qisqarishi va pandemiyaga qarshi kurashish uchun sarf-xarajatlarning ko'payishi, umuman, xususiy sektor va uning eng muhim qismi bo'lgan kichik biznesni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash masalalarida kechikishlar va tejamkorlik davlatlar uchun ancha jiddiy va uzoq muddatli inqirozga aylanishi mumkin.

Hozirgi iqtisodiy sharoitda butun dunyo bo'ylab iste'molchilar uchun innovatsion mahsulotlar yaratadigan korporatsiyalar jahon maydonida yetakchi o'rinlarni egallaydi. Ushbu kompaniyalarni, odatda, yangi g'oyalarni hayotga tatbiq etishga harakat qilayotgan yangi tadbirkorlar yaratadi. Har qanday yangi texnologik ishlanmalar katta tavakkalchilik bilan bog'liq, shu sababdan yangi tadbirkorlar biznes yuritishi uchun eng qulay shart-sharoitlar yaratilishi zarur. Innovatsion biznesni, jumladan, bugungi kunda dunyoning yetakchi iqtisodiyotlarining asosiy salohiyati jamlangan internet-tijorat usullaridan foydalanish orqali yanada rivojlantirish mumkin.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jo'raev I.K. Management of production potential of textile and sewing-knitting enterprise. // Electronic journal of actual problems of modern science, education and training march, 2021-VI. ISSN 2181-9750 – P. 36.

2. Jo'raev I.K., Maxmudov N.M. Further Deepen the Reform of the Textile and Garment Industry and Increase Its Export Potential. //Annals of R.S.C.B., ISSN:1583-6258, Vol. 25, Issue 4, 2021, Pages. 11899 – 11906.